

Asia: VN/22303/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

2. Rikosilmoituksen kirjaaminen

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

3. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

4. Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

5. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus sekä loppulausuntomenettely

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

6. Perusteluvelvollisuuden keventäminen

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

7. Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

8. Tiedottaminen esitutkinnassa

Turun hovioikeus ottaa kantaa ainoastaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskeviin muutosehdotuksiin.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Tiedoksiantosäätely

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että haaste voitaisiin antaa tiedoksi puhelimitse myös rikosoikeudenkäyntilain 5 a luvussa ja ehdotettavassa 8 luvun 11 §:ssä tarkoitetuissa asioissa ja että haastemiehet voisivat toimittaa haastamisen rikosoikeudenkäyntilain 5 luvun 8 §:n 3 momentin mukaisesti ”tien päällä”. Turun hovioikeus pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina.

2. Kirjallinen menettely

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että kirjallisen menettelyn soveltamisalaa laajennettaisiin. Ensinnäkin se soveltuisi rikoksiin, joista säädetty rangaistusmaksimi on nykyisen kahden vuoden asemesta neljä vuotta vankeutta. Toiseksi menettelyssä voitaisiin tuomita nykyistä pidempi, enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Lisäksi menettelyn käyttöä ehdotetaan sujuvoitettavaksi säätämällä mahdolliseksi luopua hiljaisesti oikeudesta pääkäsittelyyn. Turun hovioikeus kannattaa edellä mainittuja muutosehdotuksia.

Lisäksi esitetään, että kirjallisen menettelyn edellytysten täyttyessä asia olisi mahdollista siirtää pääkäsittelyyn vain erityisestä syystä. Esitysluonnoksen säännöskohtausten perustelujen mukaan (s. 75) vain varsin poikkeuksellisesti esimerkiksi asianosaisten oikeusturvaan liittyvät syyt saattaisivat vaatia pääkäsittelyn toimittamista silloinkin, kun kirjallisen menettelyn edellytykset ovat käsillä. Edellä lausutusta saa sen käsityksen, että sellaiset tavanomaiset syyt, kuten saman vastaajan eri rikosasioiden käsitteleminen yhdessä tai rikoskumppanin asian käsitteleminen pääkäsittelyssä eivät enää jatkossa muodostaisi hyväksyttävää perustetta asian siirtämiselle pääkäsittelyyn. Jo yhdenvertaisuussyyt edellyttävät sitä, että pääkäsittelyn järjestämisen tulee jatkossakin olla mahdollista esimerkiksi edellä mainituissa tilanteissa. Turun hovioikeus ei myöskään näe ehdotetulle rajoitukselle tarvetta ottaen huomioon, että esitysluonnoksen sivulle 40 kirjattujen tuomioistuinvirastosta saatujen tietojen perusteella syyt kirjalliseen menettelyyn ehdotettujen asioiden siirtämiselle pääkäsittelyyn ovat olleet perusteluja ja asianmukaisia. Edellä mainituista syistä Turun hovioikeus ei pidä kannatettavana ehdotusta siitä, että asian pääkäsittelyn siirtämisen mahdollisuuksia kavennettaisiin ehdotetulla tavalla.

3. Poissaolokäsittely

Turun hovioikeus kannattaa ehdotuksia poissaolokäsittelyssä tuomittavan enimmäisrangaistuksen korottamista ja nimenomaisella suostumuksella toimitettavan poissaolokäsittelyn poistamisesta. Edelleen Turun hovioikeus kannattaa ehdotusta todistelun vastaanottamista koskevan säännöksen ottamisesta rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 12 §:n uudeksi 1 momentiksi.

Mainitun pykälän uudessa 2 momentissa on ehdotettu säädettäväksi mahdollisuudesta kutsua vastaaja pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti uhalla, että jos hän jää pois pääkäsittelystä ilman laillista estettä, hänen katsotaan kieltäytyneen todistamasta omassa asiassa ja tällöin voidaan käyttää todisteena vastaajan aikaisemmin antamaa kertomusta. Perustelujen mukaan ehdotettu sääntely ei laajentaisi poissaolokäsittelyn soveltamisalaa, vaan vastaajan henkilökohtaisen läsnäolon tarpeellisuutta olisi arvioitava edelleen tätä koskevien säännösten perusteella. Tämän perusteella uhan käyttömahdollisuudet rajoittuisivat Turun hovioikeuden käsityksen mukaan niihin tilanteisiin, joissa asia voidaan käsitellä ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. Rikosoikeudenkäyntilain 6 luvun 6 §:n 3 momentissa on jo ennestään säännös, joka mahdollistaa poissaolokäsittelyyn saapumatta jääneen vastaajan aikaisemman kertomuksen huomioon ottamisen oikeudenkäyntiaineistona. Mainittu säännös on perusteltua ottaa huomioon ehdotetun uudistuksen tarvetta ja vaikutuksia arvioitaessa.

Esitysluonnoksen sivulla 19 on tuotu esiin, että oikeudenkäynnin kehitystyöryhmän laatimassa arviointimuistossa poissaolokäsittelyä koskeva sääntely todettiin tulkinnanvaraiseksi ja soveltamiskäytäntö epäyhtenäiseksi. Turun hovioikeus tunnistaa nämä ongelmat. Tulkinnanvaraisuutta liittyy ainakin rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 11 §:n 1 momentin osalta siihen, milloin rikoksen kiistäneen vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Korkein oikeus on pyrkinyt selvittämään oikeustilaa ennakkoratkaisuillaan, joissa on kiinnitetty huomiota muun ohessa näytön laatuun ja yksiselitteisyyteen sekä korostettu tapauskohtaisen punninnan merkitystä. Soveltamiskäytännössä on näiden ratkaisujen jälkeenkin ollut epäyhtenäisyyttä ja harkinnassa huomioon otettavat seikat voivat edellyttää tuomioistuimelta varsin pitkälle menevää ennakkollista perehtymistä oikeudenkäyntiaineistoon, mikä ei sovi tuomioistuimen rooliin. Esitysluonnoksessa ehdotetut muutokset eivät ratkaise näitä sääntelyn tulkinnanvaraisuudesta kumpuavia ongelmia. Siksi Turun hovioikeus esittää sen selvittämistä, voitaisiinko poissaolokäsittely asettaa laissa selkeäksi pääsäännöksi ainakin silloin, kun rangaistusuhkana on sakkoa tai esimerkiksi lyhyt ehdollinen vankeusrangaistus. Vastaajan olisi oltava läsnä henkilökohtaisesti ainoastaan, jos syyttäjä tätä esittäisi tai siihen olisi muu erityinen syy, jollaisena ei voitaisi pitää pelkästään teon kiistämistä ja vaihtoehtoisen tapahtumainkulun esittämistä. Tällainen menettelytapa poistaisi sääntelyn tulkinnanvaraisuudesta johtuvat ongelmat soveltamisalaansa kuuluvissa asioissa. Lievempien rikosten osuus etenkin käräjäoikeuksissa käsitellyistä rikosasioista on huomattavan suuri, joten tällaisella uudistuksella voitaisiin saavuttaa merkittävä hyötyä. Vakavammissa rikoksissa pääsääntönä voitaisiin edelleen pitää vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa. Mikäli ehdotettu lievempien rikosten käsittelytapa osoittautuisi toimivaksi, voitaisiin sen soveltamisalaa myöhemmin harkita laajennettavaksi myös vakavampiin rikoksiin. Selvitettäväksi ehdotettu uudistus täyttäisi kansainvälisissä sopimuksissa, Suomen perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asetetut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset. Esitysluonnoksen (s. 54–55) mukaan vastaavantyyppinen käsittelytapa on (s. 54–55) käytössä Tanskassa.

Ehdotusten vaikutukset ja muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin?

Ei.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Ei.

3. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

Tuomioistuinkäsittelyn ehdotuksia ja vaikutuksia koskevan osion sivulta 29 voi saada sen käsityksen, että toimivalta tällaiseen tiedoksiantoon on yksinomaan haastemiehellä. Lain mukaan tiedoksiannon voi toimittaa haastemiehen ohella myös asianomaisen tuomioistuimen virkamies, mikä seikka käy ilmi myös ehdotusta koskevista säännöskohtaisista perusteluista (s. 81). Ehdotuksen vaikutuksia koskeva osio olisi hyvä muuttaa vastaamaan säännöskohtaisia perusteluja.

Tuhkanen Harri

Turun hovioikeus - Hovioikeudenneuvos/ Turun hovioikeus